

kb. 80 fogolynak sikerült megszöknie. Erich Kulka: Five Escapes from Auschwitz. In: *They Fought Back. The Story of the Jewish Resistance in Nazi Europe*. Szerk.: Yuri Suhl. Crown, New York, 1967, 201. o. Lásd még Laqueur, *Jewish Denial and the Holocaust*, *i. m.*, 47. o.

68. A családi tábor sorsát és Lederer szökését bővebben lásd Kulka, *i. m.*, 196–205. o.

69. Szlovákiába való visszatérése után Rosenberg Rudolf Vrba névre kiállított hamis igazolványokat kapott, s ezt a nevet a későbbiekben megtartotta. Letartóztatását, auschwitzi élményeit, kalandos szökését és afeletti csalódottságát, hogy „a cionista vezetők nem vették figyelembe a magyar zsidókkal kapcsolatos intelmeit”, megírta *I Cannot Forgive* c. művében. Grove Press, New York, 1964, 281. o., melynek Alan Bestic volt a társszerzője. Wetzler, aki a Josef Lanik nevet kapta, írói álnévként tovább használta ezt a nevet. Ezen a néven tette közzé *Oswiecim, hrobka styroch milionov ludi* (Auschwitz, négy millió ember sírja.) c. könyvét, Poverenictve SNR, Košice, 1946, 73. o., valamint *Co Dante nevidel* (Amit Dante nem látott.) c. könyvét. Osveta-SC SPB, Pozsony, 1964, 269. o. Vrba egyike volt a magyar zsidó vezetők leghigorúbb bírálóinak, amiért elmulasztották figyelmeztetni a tömegeket a rájuk váró veszélyekre. Lásd például „Footnote to Auschwitz Report” c. tanulmányát. *Jewish Currents*, New York, 1966. március 22–27.

70. Krasznynsky nyilatkozata, The Hebrew University, The Institute of Contemporary Jewry, Oral History Division, 3. sz. katalógus, 1970, 120., 410. sz. S. E., cseh nyelvű jegyzőkönyv 10. és 13. o.

71. Az auschwitzi jegyzőkönyvek megtalálhatók a jeruzsálemi Yad Vashem Intézet Levéltárában az M-20/149. sz. alatt. Magyar változatukat lásd Munkácsi, *Hogyan történt?*, 88–110. o. Nürnbergben bizonyítékként terjesztették elő NG-2061. sz. alatt.

72. Kulka, *i. m.*, 206–207. o.

73. A jegyzőkönyveket Weissmandel rabbi fordította le jiddisre, *uo.*, 207. o.

74. Rosin és Mordowicz múltjáról és meneküléséről bővebben lásd *uo.*, 207–211. o.

75. Vrba és Bestic, *i. m.*, 250. o.; Oscar Neumann: *Im Schatten des Todes*. Olamenu, Tel-Aviv, 1956, 178–182. o.: Neumann, személyes közlés 1972. november 19-én; Krasznynsky, személyes közlés 1973. február 7-én. Jeruzsálemben 1964-ben adott interjújában Krasznynsky azt állította, hogy „a jegyzőkönyvek egy példányát átadtuk dr. Kasztnernak” („Weiter wurde ein Protokoll dem Dr. Kastner überreicht”). Oral History Division, 3. sz. katalógus, 1970, 117., 398. sz. jegyzőkönyv német nyelven, 5–6. o.

76. *Der Kastner-Bericht*, 57. o.

77. *HJS*, 3:14. o.

78. *Uo.*, 52., 56. o.

79. *Uo.*, 77–142. o.

80. A szerző által készített, magnetofonszalagra vett interjú, színhelye B'nei B'rak, Izrael, időpont: 1972. október 10. A körülményeket, melyek között megkapta a jegyzőkönyvek egy példányát, leírja már említett munkájában: „Five Months.” In: *The Tragedy of Hungarian Jewry. Essays, Documents, Depositions*. Szerk.: Randolph L. Braham. New York, Institute for Holocaust Studies of The City University of New York, New York, 1986, 262–264. o. Gergely György, aki egy ideig a Zsidó Tanács összekötője volt az SS-hez, azt állítja, hogy Freudiger a jegyzőkönyveket „május elején” kapta meg. Lásd Gergely György: „Beszámoló a Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága munkájáról.” Kézirat, 1945, 24. o.